

«ЯЗЫК И СПЕЦИАЛЬНОСТЬ: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАНЦЕВ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ»

II МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
Харьков, ХНУРЭ, 28 — 30 мая 2015 г.

В конференции, посвященной 85-летию Харьковского национального университета радиоэлектроники, приняли участие более 130 человек из разных городов Украины, Беларуси, России, Казахстана, Австрии, Германии, Азербайджана, Армении и Турции.

Обсуждались следующие вопросы: формирование коммуникативной компетенции иностранных слушателей и студентов на довузовской и вузовской подготовках, традиционные и инновационные технологии, вопросы методики обучения иностранных слушателей естественным дисциплинам, преемственность в обучении иностранных слушателей и студентов на довузовской и вузовской подготовках, особенности профессиональной подготовки иностранных студентов, общие вопросы педагогики и психологии обучения иностранных слушателей и студентов, учебники и учебные пособия для иностранных слушателей и студентов, специфика работы с ними.

В рамках конференции прошёл круглый стол на тему «Самостоятельная работа в процессе обучения».

Предлагаем Вашему вниманию некоторые выступления.

УДК 378: 09-054.6

Правова складова системи навчання іноземних громадян в Україні

Ірина Сладких,

кандидат педагогічних наук,

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

*Люди легко находят общий язык,
если не оспаривается их право говорить на разных.
Владимир Туrowsкий*

Україна визначила свій вектор зовнішньоекономічної політики та освітянської діяльності, який направлений на входження в освітній простір Європи. Впродовж ніж 20 років нашої незалежності Міністерство освіти і науки України здійснило низку масштабних заходів зі створення нової нормативно-правової бази вищої освіти. Так, були прийняті Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття», Закони України «Про освіту», Укази Президента України «Основні напрямки реформування вищої освіти», «Про заходи реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів освіти». В основних законодавчих документах визначені такі стратегічні пріоритети реформування освіти: відродження і розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки забезпечення пріоритетності розвитку людини, виведення освіти України на рівень розвинених країн світу завдяки докорінному реформуванню її концептуальних, організаційних засад, подоланню монопольного становища держави в освітній сфері; глибокій демократизації традиційних навчально-виховних закладів; формуванню багатоваріантної

інвестиційної політики в галузі освіти [4]. Так, Законом України «Про вищу освіту» передбачається сприяння держави міжнародному співробітництву, стратегічним завданням якого є «вихід на ринок світових освітніх послуг», удосконалення системи вищої освіти, підвищення якості професійної підготовки фахівців як вітчизняних, так й закордонних.

Завдання, що постали перед вищою школою України, потребують розуміння процесів з підготовки висококваліфікованих і конкурентоздатних фахівців – іноземних громадян. Пріоритети загальноєвропейської освіти полягають у наданні студентам знань про спільну європейську спадщину, вмінь адаптуватися до життя й навчання в країнах Європи, бути мобільними, соціально активними, здатними до комунікації та захисту своїх прав. Студенти-іноземці, за невеликим винятком, не знають своїх прав, свобод та обов'язків. Повага до прав людини як один з основних принципів міжнародного права підтверджений вже в 1945 році з прийняттям Статуту ООН. У ст. 55 Статуту говориться про те, що ООН сприяє «загальній повазі та дотриманню прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови, релігії». Тому проблема

правової адаптації як складової якісної підготовки іноземних фахівців в Україні набуває нині особливого значення.

Актуальність та доцільність даного педагогічного дослідження підтверджується тим, що було виконано відповідно до тематичного плану Національного технічного університету «Харківський політехнічний університет» у процесі розробки держбюджетної теми «Розробка методології формування психологічної готовності майбутніх фахівців технічного університету до професійної діяльності (РК №0107U000600) та господарського договору «Розробка моделі формування готовності студентів-іноземців до навчання у ВНЗ України» (№ 87360).

Вивченню законів, закономірностей, цілей, принципів, змісту, методів і форм навчання й виховання іноземних громадян, дослідженню найбільш стійких, сутнісних зв'язків, відношень між навчанням, вихованням, розвитком та самовдосконаленням особистості студента-іноземця присвячено чимало наукових та практичних праць українських та закордонних педагогів та психологів. Серед них можна виокремити такі: Рибаченко Л.І. — досліджувала підготовку іноземних студентів у навчальних закладах України (1946–2000 рр.); Палка О.В. — досліджувала підготовку іноземних студентів вищих навчальних закладів технічного профілю України до вивчення професійної лексики; Дін Сінь — вивчав психологічний супровід соціальної адаптації китайських студентів в Україні; Тетьянченко О.О. — досліджувала педагогічні умови спілкування з іноземними студентами в процесі навчання; Дементьєва Т.І. — присвятила наукову працю дослідженню формування комунікативної компетенції студентів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання; Резван О.О. — досліджувала педагогічні умови розвитку пізнавальних потреб іноземних студентів у процесі навчання; на матеріалі навчання іноземців Євдокимова О.О. — обґрунтувала психологічні умови формування іншомовної текстової

діяльності студентів; дослідження Олєфіра М.О. — присвячено етнопсихологічному аспекту міжособистісних відносин в групах з різним етнічним складом; Терещенко Н.М. — проводила наукові дослідження інформаційного обслуговування іноземних студентів в університетській бібліотеці; Ременцов О.М., Суригін О.І., Ареф'єв О.Л. — приділяли увагу організації та педагогічному проектуванню довузівської підготовки студентів-іноземців; Горошенко А.М. — досліджувала ціннісні орієнтації іноземних студентів і особливості навчально-виховного процесу із представниками різних національних регіонів та інші [8, с. 180 — 219].

Однак, незважаючи на важливість психолого-педагогічних досліджень у галузі міжнародної освіти та вагомі результати робіт педагогів-науковців, ступінь дослідження проблеми правової адаптації студентів-іноземців є недостатньою. Відсутність багатопланового спектра наукових досліджень з питань правової адаптації як складової системи навчання та проживання іноземних громадян, ускладнює пошук ефективних шляхів розв'язання цієї проблеми, стимулює подолання існуючих суперечностей:

- між новими умовами, що характеризуються потребою підготовки конкурентоспроможного, комунікабельного, мобільного, соціально здібного фахівця та недосконалістю правової підготовки студентів-іноземців у системі фахової вищої освіти;
- між визнанням необхідності вдосконалення підготовки студентів-іноземців до навчання у вищих навчальних закладах та відсутністю науково-методичного супроводу визначення науково-обґрунтованих організаційно-педагогічних умов правової адаптації студентів-іноземців.

Саме тому *метою статті* вбачаємо, по-перше: аналіз нормативно-правової бази України щодо навчання та перебування іноземних громадян; по-друге: визначення комплексу психолого-пе-

дагогічних аспектів правової адаптації студентів-іноземців на етапі довузівської підготовки.

Державні освітні міжнародні відносини на теренах СРСР мали початок з урегулювання статусу іноземних студентів, що стало однією із причин видання Петром I грамоти від 11 січня 1694 року, яка надавала право на навчання у Києві дітям всіх соціальних станів не тільки з України й Росії, але й з-за кордону й затвердила за Київською колегією право на внутрішню автономію. А для здійснення освітніх реформ 16 квітня 1702 року особливим Маніфестом було оголошено виклик іноземців до нашої держави з наданням їм різних прав, привілеїв та свободи віросповідання. Сучасний стан правових міжнародних відносин ототожнюється із загальнолюдськими, або глобальними, проблемами, у вирішенні яких зацікавлені всі держави незалежно політичної, військової, економічної значимості або географічного положення. Світові міграційні процеси привнесли в українське право поняття «іноземець» як об'єкт правового регулювання. Слід наголосити, що визначення поняття «іноземець» у юридичній літературі має неоднозначне тлумачення [7]. Цей термін носить збірний характер: в коло осіб, які є іноземцями, входять не громадяни конкретної держави, а тільки іноземні громадяни й особи без громадянства (апатриди), які знаходяться на території цієї держави. Деякі автори, наприклад Галенська Л.Н., тлумачать термін «іноземець» як іноземний громадянин або особа без громадянства, тобто іноземець є громадянином цієї держави або ж немає громадянства будь якої держави. Богуславський М.М. і Гридін С.С. вважають іноземцями як іноземних громадян, так і осіб без громадянства [2, с. 24]. Рубанов А.А. визначає іноземцями усіх фізичних осіб, які народилися в якійсь державі та які є її громадянами або громадянами іншої держави [1, с. 4]. Виходячи з положень статті 1 Закону України «Про правовий статус іноземців» від 4.02.94 р., «іноземцями визнаються іноземні грома-

дяни — особи, які належать до громадянства іноземних держав і не є громадянами України, і особи без громадянства — особи, які не належать до громадянства якої-небудь держави». Закон України «Про громадянство України» від 18.01.01 р. використовує термін «іноземець» як особу, яка не перебуває в громадянстві України і є підданим іншої держави або держав, тобто фактично іноземного громадянина, так і термін «особа без громадянства», під яким розуміє особу, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином, тобто апатрида. Застосування поняття «іноземець» саме таким чином у нормативно-правових документах не є вдалим

М

и поділяємо думку Подберезького М.К., за визначенням якого, повага прав людини є обов'язком без будь-якої дискримінації по відношенню до всіх осіб, які знаходяться в сфері їх юрисдикції, тобто на які поширюється їх влада [5, 6].

Студенти-іноземці, які приїждять на навчання в Україну, стикаються з діями прикордонних служб та правоохоронних органів відразу при перетині кордону. Для регулювання процесу навчання саме іноземців в Україні розроблено низку нормативно-правових актів, зокрема: Закон України № 3929 від 04.02.94 р. «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»; постанови Кабміну України № 136 від 26.02.93 р. «Про навчання іноземних громадян в Україні» та № 1238 від 05.08.98 р. «Про затвердження Положення про прийом іноземців та осіб без громадянства на навчання до вищих навчальних закладів»; наказ МОН України № 544 від 12.08.03 р. «Про затвердження Порядку набору іноземців на навчання в Україні та Порядку видачі іноземцям запрошень на навчання в Україні»; положення МОН України № 563 від 20.08.03 р. про визнання іноземних документів; наказ МОН України № 678 від 28.11.02 р. «Про затвердження зразка і положення про порядок видачі студентського квитка іноземця»; постанови Кабміну України:

Опитувальник «Культура та правова адаптація»

Пропонуємо Вам вирішити ряд проблем.

Для кожної проблеми надані п'ять варіантів вирішення. Ви повинні вибрати правильну відповідь з даної варіації й номер цієї варіації окреслити колом.

Якщо Ви отримуєте відповідь окрім вказаних, напишіть її в графі відповіді біля числа «6».

Проблема	Що робити?	
Ви заблукали в місті. В мобільному телефоні закінчився заряд батареї.	Скажу адресу гуртожитку таксисту.	1
	Спитаю дорогу у перехожих.	2
	Заряджу телефон у кафе.	3
	Знайду по карті у Internet-кафе.	4
	Буду ходити, шукати дорогу.	5
		6
Ви загубили паспорт.	Повідомлю в міліцію.	1
	Скажу декану.	2
	Скажу представнику фірми.	3
	Зателефоную батькам.	4
	Буду продовжувати шукати.	5
		6
У сусіда в гуртожитку вночі часто голосно грає музика. Ви просили його притишити звук. Сусід на Ваше прохання не реагує.	Скажу про це коменданту.	1
	Скажу про це декану.	2
	Скажу ще раз сусідові.	3
	Сховаюсь з головою під ковдрою.	4
	Ввімкну голосно музику в себе.	5
		6
Ви з друзями голосно розмовляли в метро. Поруч сиділа дівчина з маленькою дитиною. Дитина злякалась й заплакала. Дівчина зробила зауваження й попросила не говорити так голосно.	Мовчки пересядемо в інший вагон.	1
	Вибачимося й не будемо розмовляти.	2
	Пограємо з дитиною й заспокоїмо її.	3
	Скажемо, що нам так зручно.	4
	Попросимо дівчину пересісти.	5
		6
Друг живе в іншому місті. У нього скоро весілля. Ви хочете поїхати до нього у гості на п'ять днів. Канікули будуть тільки через місяць.	Поїздку перенесу на канікули.	1
	Візьму дозвіл декана і поїду.	2
	Не поїду, привітаю за телефоном.	3
	Поїду, конспект перепису у друга.	4
	Поїду, вивчу всі теми самостійно.	5
		6

№ 731 від 15.09.93 р. «Про видачу іноземним громадянам диплома доктора філософії», № 910 від 05.06.2000 р. «Про внесення змін і доповнень до Правил в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію», № 667 від 22.06.11 р. «Про порядок надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства, які тимчасово перебувають на території України» [9]. Листи Міністерства освіти і науки України: № 1/9-181 від 14.03.12 р. «Щодо порядку оформлення дипломів про здобуття вищої освіти для іноземних громадян, які закінчили вищі навчальні заклади України»; № 1/9-648 від 19.09.13 р. «Деякі питання надання освітніх послуг іноземцям та особам без громадянства».

 тже, наша держава здійснює захист прав студентів-іноземців. Але їх комфортне проживання протягом років навчання можливе за умов успішної *правової адаптації* на етапі ще довузівської підготовки у перші місяці навчання. Визначимо сутність цього поняття: правова адаптація — це знання, прийняття та виконання правил проживання іноземців в Україні. Варто відзначити, що правова адаптація іноземця цілком пов'язана з його *культурною адаптацією* в країні навчання, сутністю якої є: пристосування до нового етнокультурного середовища, знайомство з традиціями і культурою України; повага до традицій та звичаїв України; такт (почуття міри в поведінці, уміння поводитися, дотримуватись правил пристойності, які ґрунтуються на чуйному й уважному ставленні до людей) [3; 8, с. 55]. Складниками правової адаптації є: правова культура та правова поведінка, що взаємопов'язані та мають доповнювати один одного. Процесом формування правової культури є вироблення відповідного ставлення до правових вимог, формування внутрішньої психологічної готовності до правової поведінки. Перше знайомство із законами України для студентів-іноземців груп довузівської підготовки (СІГДП) відбувається під час вступу на навчання. Кожен має ознайо-

митись та підписати власноруч правила проживання для іноземців, які прибули на навчання в Україну. За порушення правил реєстрації та пересування територією СНД і України, правил проживання застосовуються заходи впливу через органи внутрішніх справ: попередження, штраф, видворення з країни, залучення до кримінальної відповідальності відповідно до законів України. Правила розроблені на підставі закону України «Про правовий статус іноземців» від 4.02.94 р.

Успішність правової адаптації СІГДП залежить від відбору та застосування викладачами виважених, позитивно активних педагогічних засобів впливу як в аудиторних умовах, так і в позааудиторний час. Як зазначає Єфремова Г.Х., «викладання кожного навчального предмета дає можливість розкрити правові поняття і правила. Необхідний комплексний підхід до постановки проблеми правового виховання». Це обумовлює вагомість впливу навколишнього та освітнього середовищ на правову адаптацію СІГДП [8]. Але розумне сприйняття та подальші висновки СІГДП з того, що відбувається навколо, можуть бути лише за сприяння викладачів. Таким чином, особа педагога є визначальним інтенсивним фактором правової адаптації СІГДП. Характеристиками викладача мають бути: правові аспекти культури мови й мовлення викладача; правові педагогічні стосунки (ставлення) до всіх учасників навчально-виховного процесу; правові навчально-виховні дії стосовно СІГДП.

 питування студентів-іноземців (таблиця), проведене в межах теоретико-експериментального дослідження формування готовності СІГДП до навчання у вищих технічних навчальних закладах, дало наступні результати: середній показник сформованості правової адаптації у студентів експериментальних груп по завершенні формувального етапу виріс на 11 %.

Показник культурної адаптації цих студентів склав 23 % [8, с. 169]. Студентам з високим рівнем готовності притаманні

правова культура, прояв емоційного ставлення до духовно-моральних та культурних цінностей, настанов, толерантності, соціальної комунікації й соціокультурної актуалізації; усвідомлення внутрішніх джерел і механізмів саморозвитку.

Безумовно, на дотримання правових норм та поведінку СІГДП має вплив їх індивідуальна культура та звички, пов'язані з менталітетом та національними традиціями. Перспективою подальших досліджень є розгорнутий аналіз менталітету СІГДП. Втім, підготовка висококваліфікованого, освіченого та правосвідомого іноземного фахівця є однією з ефективних форм культурного і наукового співробітництва, що сприяє зміцненню авторитету України на міжнародній арені і є джерелом додаткового фінансування освіти.

Література

1. Богуславський, М. М. Правове положення іноземців у СРСР / М. М. Богуславський, А. А. Рубанов. — М., 1962. — 118 с.
2. Богуславський, М. М. Статус іноземців у СРСР / М. М. Богуславський, С. С. Гридин. — М., 1984. — 206 с.
3. Богуславский, М. М. Судьба культурных ценностей / М. М. Богуславский. — М. : Юрист, 2006. — 205 с.

4. Закон України «Про освіту». — К. : Генеза. — 1996. — 36 с.

5. Подберезський, М. К. Формування правової культури: теоретичні та методичні основи: монографія / М. К. Подберезський, В. О. Безбородий. — Мукачево : Елара, 1999. — 216 с.

6. Подберезський, М. К. Проблеми формування національної правової культури: монографія / М. К. Подберезський, М. П. Васильєва, Я. К. Яковенко. — Харків : ЕДЕНА, 2003. — 168 с.

7. Румянцев, О. Г. Юридичний енциклопедичний словник / О. Г. Румянцев, В. М. Додонов. — М. : ИНФРА-М, 1997. — 376 с.

8. Сладких, І. А. Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. А. Сладких. — Х., 2014. — 304 с.

9. Сладких, І. А. Правова адаптація студентів-іноземців груп довузівської підготовки / І. А. Сладких // Матеріали міжнар. наук.-теор. конф. студентів та аспірантів «Україна і світ : гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес» (4–5 квітня 2012 р.). — Х. : НТУ «ХПІ», 2012. — Ч. 3. — С. 188–190.

30.05.2015